

INFORMAČNÍ A ČTENÁŘSKÁ GRAMOTNOST – JEDNOTA I ROZDĚLENÍ

Podpora čtenářství VIKBB35

Mgr. Helena Selucká

PROČ SE TÍM VLASTNĚ ZABÝVAT?

- ✘ „Vyhledávání bude tak jednoduché, že nebude potřeba děti informačně vzdělávat!“
- ✘ „V knihovně pořádáme besedy a informační lekce.“
- ✘ <http://www.youtube.com/watch?v=rLPLsowWeeU>
- ✘ Co se skrývá pod pojmem „gramotnost“?
  - + Funkční, čtenářská, matematická, numerická, finanční, přírodovědná, mediální...

STEREOTYPY V KNIHOVNÁCH

- × Šedé myši v pláštích a trepkách?
- × Pracovní náplní „čtení“?
- × Knihovny a školy?
- × Informační vzdělávání?
- × Citační etika?

INFORMAČNÍ GRAMOTNOST - DEFINICE

- ✘ Informační gramotnost je schopnost jednotlivce prostřednictvím dostupných informačních metod a technologií vyhledávat, zpracovávat, vyhodnocovat a využívat informace. (TDKIV)
- ✘ Funkční gramotnost je schopnost člověka aktivně participovat na světě informací. (SIALS)

INFORMAČNÍ GRAMOTNOST - DEFINICE

- ✘ Informační gramotnost v sobě zahrnuje funkční gramotnost, kterou doplňuje o ICT gramotnost, etický přístup a morální povědomí k využívání informací. (IVIG)

INFORMAČNÍ GRAMOTNOST V PŘÍKLADECH

- ✘ Získávat informace v beletristických, populárně – naučných, odborných textech a návodech, postupech...
- ✘ Analyzovat a posoudit text (zhodnocení).
- ✘ Získávat informace v cizích jazycích (včetně jazyků technologických).
- ✘ Znalosti převést v dovednosti a postoje.

SITUACE VE VEŘEJNÝCH KNIHOVNÁCH

- × 2009 dotazníkové šetření ve veřejných knihovnách (MZK, Mgr. J. Nejezchlebová).
- × Krajské, pověřené a profesionální knihovny.
- × Všechny se hlásí k informačnímu vzdělávání, nejčastěji ve formě orientace v knihovním fondu, informačním aparátu knihy...
- × Formou přednášky, exkurze nebo praktické ukázky.
- × Nejvíce pro 1. stupeň ZŠ.
- × Nejvíce otázek k IV žáků SŠ.
- × Chybí vzdělávání na toto téma.

PROBLÉMY VE VEŘEJNÝCH KNIHOVNÁCH

- × Samotná terminologie (informační lekce, informační výuka, informatické lekce, bibliografické lekce, exkurze...).
- × Oddělení informačního vzdělávání od tematických lekcí.
- × Počítačové gramotnost.
- × Chybí pružně reagující prostředí.
- × Vybavenost knihoven.
- × Provozní otázky (personální, finanční).
- × Pracovní vytížení.
- × Role IV není vnímána jako prioritní.

JAK DOSÁHNOUT ZMĚN VE VEŘEJNÝCH KNIHOVNÁCH ?

- ✘ Sdružení knihoven – Sekce pro informační vzdělávání uživatelů (SDRUK IVU)
- ✘ Tři pracovní skupiny:
  - + Čtenářská gramotnost
  - + Knihovna – zdroj informací
  - + Informační zdroje – tištěné, elektronické, audiovizuální

SDRUK IVU - CÍLE

- ✘ Ukotvení terminologie.
- ✘ Metodická podpora (semináře, web, materiály).
- ✘ Praktické ukázky.
- ✘ Semináře, pracovní porady.
- ✘ Spolupráce s dalšími organizacemi (zaměřenými na IV vysokoškolských studentů apod.)

- ✘ Odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách (IVIG).
- ✘ Standardy informační gramotnosti VŠ studenta
  - + <http://www.ivig.cz/standardy-student.html>
- ✘ Výzkumy vzdělávacích aktivit VŠ knihoven v ČR.
- ✘ Seminář Informační vzdělávání a informační gramotnost v praxi vzdělávacích institucí.

KISK – NAKLIV, PARTSIP

- × Národní klastr informačního vzdělávání
- × Partnerská síť informačních profesionálů

- × Sdílení zkušeností, navázání spolupráce, portály, kurzy, semináře, workshopy...

SROVNÁNÍ

× SDRUK IVU

× IVIG

× NAKLIV

× PARTSIP

ČTENÁŘSKÁ GRAMOTNOST – DEFINICE V MEZINÁRODNÍCH VÝZKUMECH

- × TIMSS 1995
- × PIRLS 2001 – 2005 – 2009 – 2011.
- × PISA 2000, 2003, 2006, 2009, 2012
- × Jak čtou české děti
- × Čteme? / Čtenáři a internauti – od 15let

ČTENÁŘSKÁ GRAMOTNOST -PIRLS

- ✘ „**Čtenářská gramotnost** je pro výzkum PIRLS definována jako „schopnost rozumět formám psaného jazyka, které vyžaduje společnost a/nebo oceňují jednotlivci, a tyto formy používat. Mladí čtenáři mohou odvozovat význam z široké škály textů. Čtou, aby se učili, aby se zapojili do společenství čtenářů a pro zábavu.“

ČTENÁŘSKÁ GRAMOTNOST - PISA

„V rámci výzkumu čtenářské gramotnosti budou žáci provádět široké spektrum úkolů s různými druhy textu, přičemž úkolem může být jak získávání informací z textu, tak prokázání hlubšího pochopení, interpretace textu a hodnocení jeho obsahu a podoby. Použité texty nebudou zahrnovat pouze prozaické pasáže, ale i různé typy dokumentů, jako jsou seznamy, formuláře, grafy a diagramy.“

ČTENÁŘSKÁ GRAMOTNOST

× PIRLS

...schopnost rozumět formám psaného jazyka, které vyžaduje společnost a/nebo oceňují jednotlivci, a tyto formy používat. Mladí čtenáři mohou odvozovat význam z široké škály textů. Čtou, aby se učili, aby se zapojili do společenství čtenářů, a pro zábavu.

× PISA

..... schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm a používat jej k dosažení vlastních cílů, k rozvoji vlastních vědomostí a potenciálu a k aktivní účasti ve společnosti.

× J. Trávníček

× - definice PISA

PROGRESS IN INTERNATIONAL READING LITERACY STUDY - PIRLS

- ✘ Mezinárodní asociace pro hodnocení výsledků vzdělávání (IEA).
- ✘ 1991 – RLS Reading Literacy Study.
- ✘ 2001 – 2005 – 2009 – **2011**.
- ✘ Snaha zachytit trendy vývoje ČG.
- ✘ Doplňuje mezinárodní výzkum TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study).
- ✘ Respondenti: 9-10letí žáci (4. třída), učitelé, ředitelé škol, rodiče.
- ✘ 35 zemí (17 OECD, 18 nečlenské).
- ✘ Písemné testy (80 min.) + dotazníky.

PROGRAMME FOR INTERNATIONAL STUDENT ASSESSMENT - PISA

- ✘ Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD).
- ✘ 2000 – 2003 – 2006 – 2009 – 2012.
- ✘ ČG, MG, PŘG.
- ✘ Respondenti: 15ti letí žáci, studenti, ředitelé škol.
- ✘ Písemné testy (120 min.) + dotazníky žákovské (20-30 min.), ředitelské (30 min.).

PIRLS X PISA

- × IEA
  - × Respondenti: 9-10 letí žáci (4. třída).
  - × Část mezinárodního výzkumu, doplňuje TIMSS (M-Př).
  - × 4letá periodičita.
  - × Komplexnější pohled – shromáždění relevantních faktorů působení.
  - × Žákovské, školní (ředitelské), rodičovské a učitelské dotazníky.
- × OECD
  - × Respondenti: 15letí žáci, studenti...
  - × Čtenářská gramotnost je jedním z modulů (ČG, MG, PřG).
  - × 3letá periodičita.
  - × Důraz vždy na jeden modul v kontextu uplatnění respondentů ve společnosti.
  - × Dotazník pro žáky a ředitele škol.

ASPEKTY LITERÁRNÍ GRAMOTNOSTI VE VÝZKUMECH

- ✘ Procesy porozumění (PIRLS) / Postupy (PISA)
- ✘ Obsah
- ✘ Čtenářské záměry (PIRLS) / Situace (PISA)
  - + Písemné testy (procesy, postupy, obsah).
  - + Žákovské dotazníky (čtenářské chování, postoje).

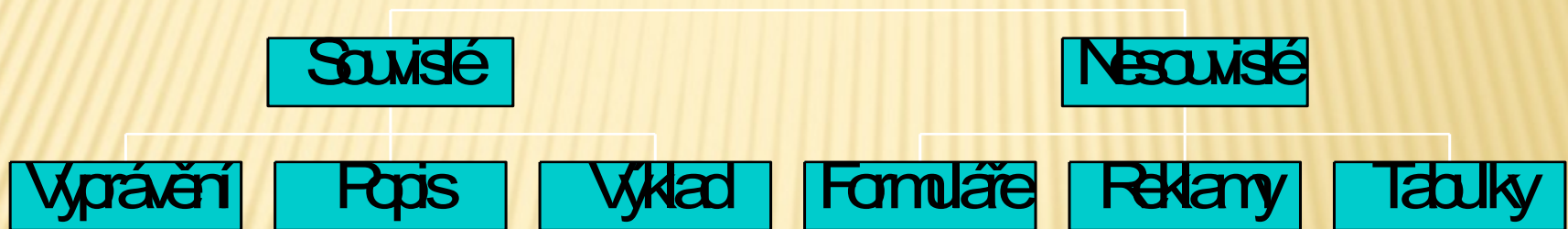
PROCESY POROZUMĚNÍ (PIRLS) X POSTUPY (PISA)

- ✘ Získávání explicitně uvedených informací 26%.
- ✘ **Vyvození přímých závěrů 28%.**
- ✘ Interpretace, integrace myšlenek a informací 32%.
- ✘ Zkoumání a vyhodnocování obsahu, jazyka a prvků textu 15%.
- ✘ Získávání informací 30%.
- ✘ Vytvoření interpretace 50%.
- ✘ Posouzení textu (obsah, forma) 20%.

OBSAH (PIRLS, PISA)

Různé typy obsahů

ČTENÁŘSKÉ ZÁMĚRY (PIRLS) / SITUACE (PISA)

- × Čtení pro literární zkušenost 52%
- × Čtení pro získávání informací 48%
- × Osobní 28%
- × Veřejné 28%
- × Pracovní 16%
- × Vzdělávací 28%

VÝSLEDKY PRO ČR - ZAJÍMAVOSTI

- ✘ ČR skončila na 12. místě.
- ✘ Dívky si vedly výrazně lépe než chlapci.
- ✘ ČR je země s 5. nejmenším rozdílem mezi výsledky nejlepších a nejhorších žáků.
- ✘ 93% žáků v ČR navštěvuje školy, které mají vlastní školní knihovnu... ale 13% ji nikdy nenavštěvuje.
- ✘ Oba výzkumy prokázaly nedostatky českých žáků v oblasti posuzování a hodnocení textů. Může to být tím, že se s těmito typy úloh ve škole neseškávají.

PŮSOBÍCÍ FAKTORY - VNĚJŠÍ

- × komunikační jazyk v rodině
- × sociální postavení rodičů
- × zaměstnání rodičů
- × navštěvování knihovny, knihkupectví
- × městské x venkovské školy
- × dostupnost SŠ, VŠ v místě
- × dostupnost institucí v místě
- × městské, obecní, školní, třídní knihovny v místě

PŮSOBÍCÍ FAKTORY - VNITŘNÍ

- ✘ obliba čtení – ČR nejnižší (45%, průměr 60%)
- ✘ čtení ve volném čase (naučná lit, časopisy x příběhy, romány)

MATERIÁLY PRO VÝUKU

– V POŘADÍ OD NEJVÍCE VYUŽÍVANÝCH

ČR

- × v 90% učebnice
- × v 85% pracovní sešity
- × ve 4% dětské knihy – hlavní materiál
- × 90 % dětské knihy - doplňkový materiál
- × 62 % dostává týdně domácí úkoly spojené se čtením

Mezinárodní průměr

- × 85%
- × 49%
- × 48% Anglie
- × 69%
- × 82%

ZPŮSOBY VÝUKY ČTENÍ (ČR X PRŮMĚR)

- V POŘADÍ OD NEJVÍCE VYUŽÍVANÝCH

- × učebnice
- × materiály z jiných předmětů
- × dětské knihy
- × software
- × internetové materiály
- × pracovní listy
- × časopisy
- × učebnice
- × pracovní listy
- × dětské knihy
- × materiály z jiných předmětů
- × časopisy
- × software
- × internetové materiály

ČETNOST VYUŽÍVÁNÍ TYPŮ TEXTŮ (ČR X PRŮMĚR) – V POŘADÍ OD NEJVÍCE VYUŽÍVANÝCH

- × hry
- × pohádky
- × delší knihy
- × návody
- × básně
- × literatura faktu
- × příběhy
- × grafy
- × příběhy
- × delší knihy
- × literatura faktu
- × pohádky
- × básně
- × grafy
- × návody
- × hry

ČETNOST ČINNOSTÍ S TEXTEM PO JEHO PŘEČTENÍ (ČR X PRŮMĚR) – V POŘADÍ OD NEJVÍCE VYUŽÍVANÝCH

- × povídání nad textem
- × skupinová práce
- × kreslení
- × hra
- × otázky k textu
- × test
- × pracovní list (N)
- × psaní (N)
- × otázky k textu
- × pracovní list
- × povídání nad textem
- × psaní
- × kreslení
- × test
- × hra
- × skupinová práce

ČTENÍ A PSANÍ

- ✘ Nejnižší obliba čtení u žáků ze všech zemí, které se účastnily výzkumu.
- ✘ Romány, povídky X naučná, časopisy.
- ✘ Čtení nahlas X čtení potichu.
- ✘ Častější čtení dle vlastního výběru.
- ✘ Jednotné materiály bez ohledu na úroveň.

LEPŠÍCH VÝSLEDKŮ DOSÁHLI

- × Žáci, které čtení baví.
- × Žáci, kteří čtou denně.
- × Žáci, kteří čtou delší knihy.
- × Žáci, kterým rodiče četli v předškolním věku.
- × Žáci, kteří navštěvují knihkupectví a knihovny.

JAZYK

- ✘ Pokud se daným jazykem mluví v rodině, žáci dosahují v testech lepších výsledků.
- ✘ Anglicky mluvící země dosáhly velmi dobrých výsledků.

DOVEDNOSTI

- ✘ Lepší výsledky v interpretaci než v posuzování a hodnocení textů.
- ✘ Lepší výsledky na škále vysvětlování pomocí přírodních jevů (aplikace vědomostí), méně úspěšní na škále rozpoznávání přírodních otázek a výrazně horší na škále používání vědeckých důkazů (interpretace, dokazování).
- ✘ Malá míra seznámení s ekologickými problémy.

CO BY SE MOHLO ZMĚNIT...

- ✘ Jedna z nejnižších návštěvností knihoven.
- ✘ Žáci se málo setkávají s pracovními listy.
- ✘ Při výuce čtení se příliš nepoužívá software ani materiály z internetu.
- ✘ V matematické a přírodovědné gramotnosti jsou čeští žáci nadprůměrní, naopak podprůměrní jsou ve čtenářské gramotnosti.

SOUHRN ZÁKLADNÍCH PODMÍNEK PRO ROZVOJ ČTENÁŘSTVÍ

- ✘ Nikdo nepovažuje čtení ve škole za ztrátu času, dospělí jsou modelem čtenáře.
- ✘ Čas – dostatek, pravidelnost, četnost.
- ✘ Předčítání: Žákům se ve škole často předčítá, i když už umí sami číst.
- ✘ Dostupnost knih a textů: Různorodé a snadno dostupné.
- ✘ Vlastní volba.
- ✘ Četba celých textů, nejen ukázek.
- ✘ Příležitost pro čtenářskou odezvu a sdílení.
- ✘ Čtení je propojeno se psaním: Žáci písemně reagují na přečtené.
- ✘ Učitelé umění čtení vyučovat: ovládají různé čtenářské strategie. (např. pro porozumění textu, hlasité přemýšlení, popisné zpětné vazby, umějí vést žáky k výběru textů).
- ✘ Učitelé čtou: Umění žákům doporučit. Sledují novinky.

???

Čtenářská gramotnost

Informační gramotnost

Funkční gramotnost

Další gramotnosti

DĚKUJI ZA POZORNOST!

Mgr. Helena Selucká – VIKBB35

POUŽITÁ LITERATURA

- ✘ LANDOVÁ, H. – CIVÍNOVÁ, Z.: Aktivity vysokoškolských knihoven v oblasti informačního vzdělávání : vývoj v letech 2006 – 2010 na vysokých školách v ČR. *ProInflow* [online]. 2010, roč. 2., č. 2. [cit.2011-11-14]. Dostupný z : pro.inflow.cz/aktivity-vysokoskolskych-knihoven-v-oblasti-informacniho-vzdelavani-vyvoj-v-letech-2006-2010-na-vere. ISSN 1804–2406.
- ✘ MATĚJŮ, P.: SIALS: Druhý mezinárodní výzkum funkční gramotnosti dospělých [online]. Praha : Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 1998. c2011. [cit. 2011-11- 14]. Dostupné z: <http://www.piaac.cz/sials>
- ✘ Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy [databáze online]. Praha : Národní knihovna, 2009. [cit. 2011-11- 14]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/5AVMMFQAC4YIQ3UX7MSUU9MG74DIRAJJ24KP8I9INDL6J6SD68-00453?func=file&file_name=find-b&local_base=KTD
- ✘ Informační gramotnost. [online]. c2006-2011. Poslední aktualizace 8. 10. 2010.. [cit. 2011-11- 14]. Dostupné z: <http://www.techlib.cz/cs/283-informacni-gramotnost-citovani/>
- ✘ Knihovní zákon. Zákon ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon) [online]. c2004 [cit. 2011-11- 14]. Dostupné z: http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/Zakon257.htm
- ✘ Konference informační gramotnost. [online]. 21. 11. 2011. c2007 - 2011 [cit. 2011-11- 25]. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/konference-informacni-gramotnost>
- ✘ Kurzy základní informační gramotnosti [online]. c2011 [cit. 2011-11- 14]. Dostupné z: http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=04_Vzd/03_OV_Akce/02_pripavovane.htm

POUŽITÁ LITERATURA

- ✘ Metodický portál: Inspirace a zkušenosti učitelů. [online]. [cit. 2011-11- 14]. Dostupné z: <http://dum.rvp.cz/index.html>
- ✘ O projektu. PARTSIP. [online]. c2011 [cit. 2011-11- 14]. Dostupné z: <http://www.partsip.cz/>
- ✘ Použití definic informační gramotnosti v práci komise IVIG. [online]. Poslední aktualizace 16. 11. 2010. [cit. 2011-11- 14]. Dostupné z: <http://www.ivig.cz/pouziti-informacni-gramotnosti.html>
- ✘ Projekt NAKLIV. [online]. c2011 [cit. 2011-11- 14]. Dostupné z: <http://nakliv.cz/>
- ✘ Standardy informační gramotnosti vysokoškolského studenta. [online]. c2007. Poslední aktualizace 16. 11. 2010. [cit. 2011-11- 14]. Dostupné z: <http://www.ivig.cz/standardy-student.html>
- ✘ Ukázkové lekce s metodami KM. [online]. 23. 1. 2001. [cit. 2011-11- 14]. Dostupné z: <http://www.kritickemysleni.cz/prectetesi.php?co=lekce>
- ✘ Zápis z 1. zasedání sekce SDRUK pro informační vzdělávání uživatelů : Okruhy témat informačního vzdělávání uživatelů (IVU). [online]. 22. 9. 2009. [cit. 2011-11-20]. Dostupné z: <http://www.svkos.cz/sdruk/odborne-sekce/sekce-pro-informacni-technologie/clanek/priloha-3/>
- ✘ Zápis z 2. zasedání Sekce pro informační vzdělávání uživatelů. [online]. 8. – 9. 2. 2010 [cit. 2011-11-20]. Dostupné z: <http://www.svkos.cz/sdruk/odborne-sekce/sekce-pro-informacni-vzdelavani-uzivatelu/clanek/zapis-z-2-zasedani-sekce-pro-informacni-vzdelavani-uzivatelu/>